

o crtačkom opusu slavka šohaja

SLAVICA MARKOVIĆ

Slavko Šohaj - crteži

*Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti,
Kabinet grafike, Zagreb, 2001.*

► Prikazom crtačkog opusa slikara Slavka Šohaja autorica ove monografije Slavica Marković analitički je produbila uvid u izražajne raspone jednog od najznačajnijih protagonista modernog hrvatskog slikarstva dvadesetog stoljeća. No povrh toga, ovom se knjigom inaugurira nova serija publikacija na temu crteža. Kabinet grafike HAZU pokreće njome izdavanje monografskih edicija posvećenih crtežu, što je u našoj sredini svojevrsni izdavački novum. Jest da je crtež jedna od temeljnih slikarskih tehnika, no ipak stoji činjenica da crtež dosad nije zadobio ravnopravno mjesto s ostalim likovnim tehnikama. Dok se grafika posljednjih desetljeća naglo razgranala u samostalnu likovnu disciplinu raznovrsnih grafičkih tehnika, crtež je, i tamo gdje to nije opravdano, uglavnom ostao i dalje važiti kao sporedna, a ne usporedna linija likovne

izražajnosti. Kao vrstan poznavalac grafičke, točnije, crtačke materije, kolegica Marković utvrdila je u uvodnim recima, kako je "crtež postupno u fazi istinske i opravdane revalorizacije, pa se njegov status među likovnim tehnikama sve više približava objektivnoj vrijednosti". Ta spoznaja bila je nedvojbeno njezin glavni agens, koji ju je potaknuo da posegne za crtačkom dionicom Slavka Šohaja. Odlučivši se da monografsku "seriju" posvećenu crtežu započne slikarom Slavkom Šohajem nije mogla odabrati primjereniji dokaz svojoj tvrdnji. Ova sjajno opremljena knjiga na najbolji način prezentira kreativnu razinu Šohajeva crtačkog opusa, koji opet na stranicama ove knjige vjerodostojno opravdava autoričinu nakanu.

Već i najpovršniji uvid u Šohajev bogat i raznovrstan likovni opus evidentno potvrđuje kako je riječ o slikaru kojemu je crtež "komplementarna", a to znači ravnopravna dionica "autonomnog likovnog govora". Dokazuje se to i analizira u ovoj knjizi na nevelikom uzorku. Nevelikom, dakako, u odnosu na cjelokupni Šohajev crtački opus koji daleko nadmašuje broj ovdje uvrštenih crteža. Naime, izbor od 145 crtačkih ostvarenja bio je unaprijed zadan donacijom umjetnika Kabinetu grafike, što je i dalo ideju za ovu knjigu i za pokretanje buduće serije. Na kraju se shvatilo da je Šohajev crtački segment u posjedu Kabineta grafike posve dostatna reprezentanta njegove crtačke dionice. Taj opus obasiže gotovo cjelokupnu njegovu razvojnu parabolu u vremenskom rasponu od 1934. do 1999. godine, sa svim bitnim tematskim slojevitostima i stilskim posebnostima.

Slavko Šohaj odavno je stekao antologijsko mjesto u povijesnom slijedu našeg slikarstva dvadesetog stoljeća. U dva navrata nalazio se u matici aktualnih likovnih kretanja. Na samom slikarskom početku, tridesetih godina, po završetku studija i pariškog usavršavanja, očitovao se njegov izuzetni senzibilitet autohtonog kolorista, prepoznatljiva stila i poetske izražajnosti. Drugi njegov apogej seže u herojsko razdoblje pedesetih i šezdesetih godina, kad je u društvu sa sli-

karima istovjetnih traganja, Otonom Postružnikom i Franom Šimunovićem, došao do organskog sažimanja i preobrazbe motiva. Ta stilska dorečenost, harmoničnost i rafiniranost kromatske transformacije kakvu je, osim Šohaja dosegao rijetko koji naš slikar, nije ni do danas posustala. Bila je to pravocrtna linija kultiviranja kolorističke game i izražajnosti u stalnom uzlazu, koja nikad nije prekoračila granicu figurativnog iskaza. Na tome je Šohaj beskompromisno ustrajao.

Pa iako nije išao do kraja u uzbudljivom eksperimentu apstraktnih okušavanja i nije slijedio daljnja konceptualna usmjerenja, njegov profinjeni kolorizam i intimistička poetika posebnih zračenja na vrijeme su prepoznati i honorirani retrospektivama u Beogradu i Zagrebu još šezdesetih godina. Od tada se, i bez buke kojom su bile popraćene neke druge umjetničke karijere, svrstao u sam vrh slikarskih klasika našeg dvadesetog stoljeća. Taj poklonik suptilnih kromatskih ugodaja u slikarstvu čitavo je vrijeme njegovao crtež kao jednako vrijednu usporednicu kojom je, da parafraziramo Slavicu Marković, "upotpunio sliku svoje umjetničke osobnosti i ukazao na one prikrivene komplementarne dionice njegova stvaranja" koje se nisu mogle ostvariti bojom.

U ovoj analitičkoj interpretaciji Šohajeva crtačke dionice Slavica Marković ušla je u samu suštinu crtačke materije, duboko zaronivši u tematsko i morfološko tkivo slikareve rukopisne grafije. Pomno iščitavajući bogatu sadržajnu potku virtuoznog Šohajeva crteža, autorica postupno i metodično otkriva slikareve velike tematske i inspirativne raspone: od vječne teme žene i ženske figure, preko oštrovindnih zapažanja svakodnevice, lirskih doživljaja intimističkog ugodaja, do grotesknog, karikaturnog i blago ironičnog ili nehajnog poigravanja (olovkom, perom i kistom) sigurne ruke suverenog majstora-crtača. Na početku tog analitičkog pristupa pomno su razmotreni relevantni utjecaji i izvorišta na kojima se napajala Šohajeva crtačka inspiracija: od Kraljevića, kojim se zarana oduševljavao na domaćoj likovnoj sceni, do europskih uzora, Picassa i Matisa, koji se nalaze negdje u

podlozi njegove vehementne rukopisne grafije. No nisu samo neposredni uzori djelovali na likovnu formaciju Šohajeva crteža. Kultivirano građansko okruženje i njegovo rano muzičko obrazovanje, stalno preplitanje muzike i muziciranja, uvelike je djelovalo, kako zaključuje autorica, na cjelokupno duhovno i emocionalno ustrojstvo slikara. Rezultat je bio fino graduiranje doživljaja, "od poetsko lirskih, preko senzualnih i erotskih do karikaturalno grotesknih", dok je linija pokrenuta, ritmizirana i muzikalna, zadobila obilježja jasno prepoznatljiva stila. Korak po korak autorica gotovo biografski prati slikara u njegovu postupnom crtačkom razvoju tumačeći specifične motive koji izbijaju na površinu u pojedinim fazama njegova života pod određenim okolnostima i u određenim životnim situacijama. Na taj nam se način upravo crtačka dionica Slavka Šohaja iskazuje kao odraz najosobnije umjetnikove intime. U posvemašnjem suglasju razvijao se i morfološki grafem Šohajeva rukopisa dosegači virtuosnu lakoću ovlaš nabačenih poteza, koji i u najrudimentarnijem rukopisu zadržava čitkost.

Ova monografija posvećena crtežu Slavka Šohaja uz osnovni je tekst dopunjena sažetim životopisom, pratećom dokumentacijom o izložbenoj aktivnosti slikara, opsežnom bibliografijom, te ilustrativnim prilozi- ma od 154 crteža popraćena katalogom djela. Takva struktura knjige, s pratećom dokumentarnom gradom, ima sva obilježja monografskog djela.

Ovaj svojevrsni hommage doajenu hrvatskog slikarstva na nov će način osvjetliti značajke Šohajeva slikarskog djela. Ako i ne izmijeni bitno naše osnovne spoznaje o Šohajevim likovnim vrijednostima, ova će ih knjiga znatno produbiti i obogatiti boljim poznavanjem crteža, koji je dosad, u sjeni njegova slikarstva, uglavnom ostajao na margini interesa. Zahvaljujući upravo interpretaciji Slavice Marković udio Slavka Šohaja u povijesnoj prezentaciji hrvatskog crteža bit će i te kako važan i nezaobilazan kad ona jednom bude napisana.

→ Ivanka Reberski